

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.6+346.7

Олександр ТРЕГУБ

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», б-р Тараса Шевченка, 60, Київ, Україна, 01032

ORCID: 0000-0003-0660-5783

DOI: 10.32782/LST/2023-4-3

Бібліографічний опис статті: Трегуб, О. (2023). Правові аспекти управління відходами від руйнування будівель та споруд, що утворюються внаслідок бойових дій. *Law. State. Technology*, 4, 16–22, doi: 10.32782/LST/2023-4-3

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ВІД РУЙНУВАННЯ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Метою статті є виявлення недоліків правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення.

Методологічну основу цього дослідження склали методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування, термінологічного аналізу, формально-юридичний метод, прийоми (методи) тлумачення правових норм, а також інші загальнонаукові та спеціально-наукові методи.

Уточнено законодавчу дефініцію відходів від руйнувань, під якими пропонується розуміти частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) будівель та споруд, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з ними у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу, що утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків. Запропоновано закріпити основні вимоги щодо управління цими відходами на рівні Закону України «Про управління відходами». Аргументовано погодження норм Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про управління відходами» щодо термінології, яка стосується видів та значення операцій з управління відходами від руйнувань.

Обґрунтовано недоцільність повного виключення діяльності щодо операцій з управління відходами від руйнувань зі сфери оцінки впливу на довкілля. Запропоновано встановити виняток із правила про обов'язковість процедури оцінки впливу на довкілля для об'єктів оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю менше 100 тонн на добу, на яких планується обробляти виключно відходи від руйнувань. Обґрунтовано встановлення на підзаконному рівні заборони використання ізоляційних та будівельних матеріалів, що містять азбест, у складі відходів від руйнувань на виконання вимоги Закону України «Про систему громадського здоров'я». Аргументовано застосування Порядку поводження з відходами від руйнувань протягом одного року після припинення або скасування воєнного стану.

Ключові слова: відходи від руйнувань, управління відходами, оцінка впливу на довкілля, азбест.

Oleksandr TREHUB

Candidate of Law, Senior Research Fellow at the Department of Economic and Legal Studies of Economic Security Problems, State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine», 60, Shevchenko Blvd, Kyiv, Ukraine, 01032

ORCID: 0000-0003-0660-5783

DOI: 10.32782/LST/2023-4-3

To cite this article: Trehub, O. (2023). Pravovi aspekty upravlinnia vidkhodamy vid ruinuвання budivel ta sporud, shcho utvoriuiutsia vnaslidok boiovykh dii [Legal aspects of management of demolition waste resulting from hostilities]. *Law. State. Technology*, 44, 16–22, doi: 10.32782/LST/2023-4-3

LEGAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF DEMOLITION WASTE RESULTING FROM HOSTILITIES

The main purpose of this paper is to identify the shortcomings of legal framework for demolition waste management and substantiate proposals for their elimination.

The methodological basis of this study was the methods of analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction, terminology analysis, formal legal method, techniques (methods) of legal interpretation, as well as other general scientific and special scientific methods.

This paper clarifies the legislative definition of demolition waste, which is proposed to be defined as parts (fragments) of damaged (destroyed) buildings, as well as materials, objects that were inside or next to them at the time of damage (destruction) and/or dismantling work resulting from hostilities, terrorist acts, sabotage or work to eliminate their consequences. The paper also proposes to establish the basic requirements for the management of this waste in the Law of Ukraine "On waste management" and bring the Procedure for demolition waste management in line with this Law in terms of terminology related to the types and meaning of operations to manage demolition waste.

It is substantiated that the complete exclusion of activities related to operations to manage demolition waste from the scope of environmental impact assessment is inexpedient. An exception to the rule on the mandatory environmental impact assessment is appropriate for non-hazardous waste treatment facilities with a capacity of less than 100 tons per day, where it is planned to process only demolition waste. It is reasonable to establish a ban on the use of insulating and building materials containing asbestos as part of demolition waste in pursuance of the Law of Ukraine "On the public health system" at the sub-legal level. It is also proposed to apply the Procedure for demolition waste management within one year after the termination or abolition of martial law.

Key words: demolition waste, waste management, environmental impact assessment, asbestos.

Актуальність проблеми. У лютому 2023 р. обсяг відходів, які утворюються у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків (далі – відходи від руйнувань), фахівці порівнювали з річним обсягом твердих побутових відходів, що складає 10–12 млн тонн (без урахування тимчасово окупованих територій) (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, 2023). Оскільки війна триває, то невпинно зростає й кількість відходів від руйнувань, які за своїм компонентним складом істотно відрізняються від звичайних будівельних відходів та становлять підвищену небезпеку для здоров'я людей і навколишнього середовища. Національний перелік відходів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.10.2023 № 1102, включає 53 види відходів від руйнувань, зокрема компоненти, що містять ртуть (код 16 12 33*), батареї та акумулятори (код 16 12 38*), електричне і електронне обладнання, що містить небезпечні компоненти (код 16 12 39*), змішані побутові відходи (код 16 12 44), змішані медичні та фармацевтичні відходи (код 16 12 46*), відходи боєприпасів (код 16 12 47*), пошкоджені транспортні засоби (код 16 12 52*) та ін. (Національний перелік відходів, 2023).

На теперішній час основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини в сфері управління відходами від руйнувань, є постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку

з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків» (далі – Порядок поводження з відходами від руйнувань). Зазначений Порядок розроблявся ще на основі Закону України від 05.03.1998 № 187/98-ВР «Про відходи» (втратив чинність), тому не відповідає за своєю термінологією та підходами новому Закону України від 20.06.2022 № 2320-IX «Про управління відходами», який набрав чинності 09.07.2023. Своєю чергою, Закон України «Про управління відходами» не містить поняття «відходи від руйнувань» та не визначає особливостей управління цими відходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із початком російського вторгнення в Україну постала необхідність у розробленні науково-правових засад управління відходами від руйнувань у рамках адаптації законодавства про відходи до умов воєнного часу та повоєнного відновлення. Протягом 2022–2023 років з'явилися перші дослідження, присвячені цій та суміжній проблематиці.

Так, у науковій літературі: відзначається початок формування в Україні спеціального законодавства в сфері поводження з відходами, що утворюються внаслідок війни, обґрунтовується закріплення поняття цих відходів у Законі України «Про управління відходами» (Гафурова, Новак, 2023, с. 349–350); розглядаються правові проблеми, пов'язані з класифікацією, використанням відходів війни як ресурсу для відновлення України, а також повноваженнями органів державної влади та місцевого самовря-

дування у цій сфері (Потіп, 2023, с. 106); рекомендуються напрями ефективного поводження з різними видами відходів під час воєнних дій в Україні, зокрема з відходами від знесення та пошкоджених будівель (Токарчук, 2022, с. 117); розкриваються правові та інші особливості поводження з відходами від руйнувань (Стрельник, Батуринець, 2022, с. 70–71); аналізуються підходи до управління відходами війни на основі ієрархії відходів та Європейського зеленого курсу (Койнова, 2023, с. 52–56).

Представлені публікації є спробою осмислення та розв'язання окремих проблем правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань на первісному етапі його становлення. Нинішній етап передбачає інтенсифікацію науково-правового пошуку шляхів побудови системи управління відходами від руйнувань з урахуванням наявного досвіду та напрацювань попередників.

З огляду на це, **метою дослідження** є виявлення недоліків правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Початок війни та раптова поява значних обсягів відходів від руйнувань зумовили необхідність оперативного реагування з боку суб'єктів правотворчості на нові виклики. Затвердження на підзаконному рівні Порядку поводження з відходами від руйнувань, при всіх його очевидних недоліках, стало відправною точкою формування нормативно-правової основи управління цим специфічним видом відходів, який є невідомим для більшості сучасних країн світу. Україна опинилася в ситуації, коли під тиском надважких обставин змушена брати на себе роль першопроходьця у розв'язанні багатьох нестандартних завдань в умовах крайньої обмеженості ресурсів. Сьогодні вже час підбити певні підсумки дії Порядку поводження з відходами від руйнувань та запропонувати шляхи вдосконалення відповідного законодавства.

Як уже наголошувалося, Закон України «Про управління відходами» не визначає особливостей управління відходами від руйнувань, хоча поширюється на відносини, пов'язані із запобіганням утворенню та з управлінням відходами, що утворюються в Україні (Закон України «Про управління відходами», 2022). Насамперед, у цьому Законі відсутнє саме поняття «відходи від руйнувань».

Порядок поводження з відходами від руйнувань визначає останні як частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) об'єктів, а також матеріали, предмети, які були всередині або

поряд з такими об'єктами у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу та які повністю або частково втратили свої споживчі властивості та не можуть у подальшому використовуватись за місцем їх утворення чи виявлення (Порядок поводження з відходами від руйнувань, 2022).

По-перше, у наведеній дефініції відсутня базова ідентифікуюча ознака цього виду відходів, а саме те, що вони утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків. Це відрізняє відходи від руйнувань від будівельних та інших відходів.

По-друге, ідентифікація відходів від руйнувань за ознакою повної або часткової втрати ними споживчих властивостей не є коректною. З одного боку, такі властивості можуть об'єктивно залишатися, однак у власника зник до них інтерес. З іншого боку, не всі відходи можуть оцінюватися за споживчими властивостями (Трегуб, 2018, с. 37). Наприклад, до них належать медичні відходи (органи, тканини, частини тіла тощо) у складі відходів від руйнувань.

По-третє, ідентифікація відходів від руйнувань за ознакою неможливості їх подальшого використання за місцем утворення чи виявлення також не є доцільною. Така ознака була присутня у визначенні відходів у Законі України «Про відходи». Водночас Закон України «Про управління відходами» розглядає відходи як будь-які речовини, матеріали і предмети, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися, що повністю відповідає Директиві 2008/98/ЄС про відходи. Як роз'яснює Суд ЄС, у контексті власника поняття «позбуватися» стосується і відновлення (операція, у результаті якої відходи використовуються з певною метою), і видалення відходів (Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste, 2012). Наприклад, власник може використати ґрунт та каміння, що не містять небезпечних речовин, при здійсненні ландшафтних робіт.

З огляду на викладене, під відходами від руйнувань пропонується розуміти частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) будівель та споруд, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з ними у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу, що утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків. Цим визначенням доцільно доповнити ст. 1 Закону України «Про управління відходами».

Для забезпечення стабільності правового регулювання, поширення засадничих принципів та підходів до управління відходами на сферу відходів від руйнувань (з урахуванням притаманних їм особливостей) *необхідно закріпити основні вимоги щодо управління цими відходами на рівні Закону України «Про управління відходами»*. Зокрема, мова йде про види операцій з управління відходами від руйнувань, вимоги щодо розміщення місць їх тимчасового зберігання, винятки з правил про отримання дозволу на здійснення операцій з оброблення відходів та про облік відходів, особливості управління небезпечними компонентами в складі відходів від руйнувань, а також повноваження органів місцевого самоврядування щодо організації управління цими відходами. На підзаконному рівні (Порядок поводження з відходами від руйнувань) доцільно конкретизувати положення Закону, зокрема встановити додаткові вимоги щодо збирання (відокремлення, сортування тощо) і зберігання небезпечних відходів.

Не менш важливо *погодити положення Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про управління відходами» щодо термінології*, яка стосується видів та значення операцій з управління відходами від руйнувань.

Відповідно до п. 15 зазначеного Порядку, операції з поводження з цими відходами включають: первинне розчищення територій (збирання відходів від руйнувань, зокрема за можливості – сортування окремих компонентів відходів від руйнувань); перевезення (транспортування) відходів від руйнувань від місця їх утворення до об'єктів поводження з відходами або місць тимчасового зберігання; остаточне (після виконання робіт з демонтажу пошкоджених (зруйнованих) об'єктів) розчищення та прибирання територій (у разі потреби); зберігання відходів від руйнувань на місцях тимчасового зберігання або на інших об'єктах поводження з відходами (до їх утилізації чи видалення); оброблення (перероблення) відходів від руйнувань та/або їх знешкодження (у разі потреби); утилізація відходів від руйнувань (використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів); видалення відходів від руйнувань, включаючи їх захоронення.

Закон України «Про управління відходами» встановлює оновлений перелік операцій з управління відходами на основі Директиви 2008/98/ЄС про відходи та інших актів законодавства ЄС. До основних операцій з управління відходами належать збирання, перевезення, відновлення та видалення відходів. У новому

Законі поняття «утилізація» не використовується, а замість нього введено поняття «відновлення». Різновидами відновлення є підготовка відходів до повторного використання, рециклінг, зворотне заповнення та інші операції.

Порядок поводження з відходами від руйнувань містить розділ, присвячений особливостям *повторного використання* відходів від руйнувань. Окрім цього, Додаток 1 до Порядку встановлює Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх *повторного використання* у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)). Однак Закон України «Про управління відходами» розуміє під повторним використанням будь-яку операцію, після проведення якої продукція або її складові (компоненти), *що не є відходами*, повторно використовуються з тією самою метою, для якої вони були призначені. Отже, повторно використовуються предмети та матеріали, які пройшли відповідну підготовку (перевірку, очищення або ремонт) та вже не вважаються відходами. Зважаючи на це, у Порядку поводження з відходами від руйнувань поняття «повторне використання» доцільно замінити поняттям «відновлення».

Наступною проблемою є виключення діяльності з управління відходами від руйнувань зі сфери процедури оцінки впливу на довкілля. Відповідно до п. 14 Порядку поводження з відходами від руйнувань, діяльність щодо операцій з поводження з відходами від руйнувань провадиться в рамках виконання відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану та у відбудовний період протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану та не підлягає оцінці впливу на довкілля. Як випливає з абз. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», 2017). Ці норми можуть використовуватися як легальне «прикриття» для незаконних операцій з небезпечними та іншими відходами, що не належать до відходів від руйнувань, та на територіях, де не велися активні бойові дії. Ситуацію ускладнює те, що в абз. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» не визначено тривалості відбудовного періоду, що дає можливість продовжувати звільнення від оцінки впливу на

довкілля на невизначений строк (суперечить принципу правової визначеності, що вимагає забезпечення чіткості, зрозумілості й однозначності розуміння норм права). Таку позицію поділяє й МБО «Екологія-Право-Людина» (Управління відходами від руйнувань: проєкт Порядку нарешті розроблено, 2022).

Одним із можливих шляхів усунення проблеми є *часткове та тимчасове (із визначенням чітких часових меж) виключення діяльності щодо операцій з управління відходами від руйнувань зі сфери оцінки впливу на довкілля*.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», перша категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають оцінці впливу на довкілля, включає управління відходами, а саме: об'єкти оброблення небезпечних відходів; об'єкти оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю 100 тонн на добу або більше. Зважаючи на високі ризики для здоров'я людей та навколишнього середовища, пропонується, щоб на зазначені категорії об'єктів поширювалася процедура оцінки впливу на довкілля незалежно від оброблення на них відходів від руйнувань. Водночас варто зробити *виняток із правила про обов'язковість процедури оцінки впливу на довкілля для об'єктів оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю менше 100 тонн на добу* (друга категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля), на яких *планується обробляти виключно відходи від руйнувань*. Дія пропонованого винятку має обмежуватися строком дії Порядку поводження з відходами від руйнувань.

Ще одна проблема виникає у зв'язку з тим, що Додаток 1 до Порядку поводження з відходами від руйнувань передбачає використання ізоляційних та будівельних матеріалів, що містять азбест, у будівництві та виробництві будівельних виробів. Цей напрям управління азбестовмісними відходами від руйнувань не відповідає вимогам Закону України «Про систему громадського здоров'я», який набрав чинності 01.10.2023. Згідно з ч. 3 ст. 28 цього Закону, у технологічних процесах та під час здійснення будівельно-монтажних робіт на будь-яких об'єктах забороняється виробництво і використання азбесту незалежно від виду, а також азбестовмісних виробів і матеріалів (Закон України «Про систему громадського здоров'я», 2022). Ця заборона продиктована наближенням законодавства України до права ЄС у цій сфері.

Отже, ізоляційні та будівельні матеріали, що містять азбест, необхідно виключити із

Додатку 1 до Порядку поводження з відходами від руйнувань, який визначає Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх повторного використання у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)). Окрім цього, указаний Порядок пропонується доповнити нормою про те, що *азбестовмісні відходи підлягають виключно видаленню*.

Наостанок доцільно звернути увагу на строк дії Порядку поводження з відходами від руйнувань, який застосовується під час виконання комплексу відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану та у відбудовний період (протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану) (п. 1). Однак, як випливає з п. 3 цього Порядку, місця тимчасового зберігання відходів від руйнувань мають функціонувати протягом періоду воєнного стану та одного року з дня припинення або скасування воєнного стану. Отже, строк дії Порядку поводження з відходами від руйнувань є меншим за строк, на який можуть створюватися місця тимчасового зберігання.

З огляду на кількість відходів від руйнувань, яка зростає, та недостатність інфраструктури для їх швидкого відновлення або безпечного захоронення, Порядок поводження з відходами від руйнувань доцільно застосовувати під час воєнного стану та *протягом одного року після припинення або скасування на території України воєнного стану*. За необхідності цей строк може бути продовжено. Використання у цьому разі поняття «відбудовний період» не має юридичного сенсу, адже воно не вказує на конкретні часові рамки.

Висновки. На сьогоднішній день усі недоліки правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань можна поділити на три основні групи, а саме: 1) відсутність положень, які визначають особливості управління відходами від руйнувань, на рівні Закону України «Про управління відходами»; 2) невідповідність Порядку поводження з відходами від руйнувань за своєю термінологією та підходами Закону України «Про управління відходами»; 3) інші прояви недосконалості правового регулювання у цій сфері (внутрішня суперечливість норм Порядку поводження з відходами від руйнувань, порушення принципу правової визначеності, неврахування новел законодавства).

Усуненню недоліків першої групи сприятиме закріплення визначення відходів від руйнувань та основних вимог щодо управління ними на рівні Закону України «Про управління відхо-

дами». Під відходами від руйнувань пропонується розуміти частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) будівель та споруд, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з ними у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу, що утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків.

Недоліки другої групи можна частково усунути шляхом термінологічного узгодження Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про управління відходами» щодо видів та юридичного значення операцій з управління відходами від руйнувань. Зокрема, у згаданому Порядку поняття «повторне використання» потрібно замінити поняттям «відновлення», що є одним із головних елементів нової терміносистеми законодавства про відходи.

Ключовим недоліком третьої групи є те, що діяльність з управління відходами від руйнувань не підлягає оцінці впливу на довкілля. У цьому разі виняток із загального правила про обов'язковість оцінки впливу на довкілля є виправданим лише для об'єктів оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю менше 100 тонн на добу, на яких планується обробляти виключно відходи від руйнувань. Необхідно також вжити заходів щодо: погодження Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про систему громадського здоров'я» стосовно заборони виробництва і використання азбесту, азбестовмісних виробів і матеріалів у технологічних процесах та під час здійснення будівельно-монтажних робіт; застосування згаданого Порядку протягом одного року після припинення або скасування воєнного стану з можливістю продовження цього строку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Відходи руйнації в Україні вже можна порівняти з кількістю твердих побутових відходів, що в середньому утворюються в країні за рік. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 10.02.2023. URL: <https://mepr.gov.ua/vidhody-rujnatsiyi-v-ukrayini-vzhe-mozhna-porivnyaty-z-kilkistyutverdyh-pobutovyh-vidhodiv-shho-v-serednomu-utvoryuyutsya-v-krayini-za-rik/>
2. Про затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2023 № 1102. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-klassifikatsii-vidkhodiv-ta-natsionalnoho-pereliku-vidkhodiv-i201023-1102>
3. Гафурова О.В., Новак Т.С. Інформація про відходи, що утворюються внаслідок війни: питання правового забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79: Ч. 1. С. 349–355. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.58>
4. Потіп М.М. Правове регулювання використання відходів війни як ресурсу для відновлення України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 106–114. <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.15>
5. Токарчук Д.М. Особливості утворення і поводження з відходами під час воєнних дій: досвід України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2. С. 109–122.
6. Стрельник В.В., Батуринець Б.Д. Особливості поводження з відходами руйнації. *Дорожня карта реалізації Закону України «Про управління відходами»*: збірка матеріалів Націон. форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології» (м. Київ, 24–25 листопада 2022 р.). Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2022. С. 70–71.
7. Койнова І. Екологічне управління відходами війни в Україні. *Географічна освіта і наука: виклики і поступ*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 140-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 18–20 травня 2023 р.). Львів: Простір-М, 2023. Т. 3. С. 52–56.
8. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
9. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>
10. Трегуб О.А. Правове забезпечення поводження з відходами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2018. 258 с.
11. Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste / European Commission. 2012. 74 p. URL: https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Affald/guidance_on_the_interpretation_of_key_provisions_on_waste.pdf
12. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

13. Управління відходами від руйнувань: проєкт Порядку нарешті розроблено. МБО «Екологія-Право-Людина». 18.09.2022. URL: <http://epl.org.ua/environment/upravlinnya-vidhodamy-vid-rujnuvan-proyekt-poryadku-nareshti-rozrobleno/>

14. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

REFERENCES:

1. Vidkhody ruinatsii v Ukraini vzhe mozna porivniaty z kilkistiu tverdykh pobutovykh vidkhodiv, shcho v serednomu utvoriuiutsia v kraini za rik [Demolition waste in Ukraine can already be compared with the amount of solid household waste generated on average in the country per year]. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. 10.02.2023. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/vidhody-rujnatsiyi-v-ukrayini-vzhe-mozhna-porivnyaty-z-kilkisty-tverdyh-pobutovykh-vidhodiv-shho-v-serednomu-utvoryuyutsya-v-krayini-za-rik/> [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Poriadku klasyfikatsii vidkhodiv ta Natsionalnoho pereliku vidkhodiv [On the approval of the Waste classification procedure and the National list of waste]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.10.2023 № 1102. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-klasyfikatsii-vidkhodiv-ta-natsionalnoho-pereliku-vidkhodiv-i201023-1102> [in Ukrainian].

3. Hafurova, O.V., Novak, T.S. (2023). Informatsiia pro vidkhody, shcho utvoriuiutsia vnaslidok viiny: pytan- nia pravovoho zabezpechennia [Information on waste resulting from war: the issue of legal support]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya PRAVO – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 79, 349–355 [in Ukrainian].

4. Potip, M.M. (2023). Pravove rehuliuвання vykorystannia vidkhodiv viiny yak resursu dlia vidnovlennia Ukrainy [Legal regulation of the use of war waste as a resource for the reconstruction of Ukraine]. *Nove ukrain- ske pravo – New Ukrainian Law*, 3, 106–114 [in Ukrainian].

5. Tokarchuk, D.M. (2022). Osoblyvosti utvorennia i povodzhennia z vidkhodamy pid chas voiennykh dii: dosvid Ukrainy [Peculiarities of waste generation and management during hostilities: the experience of Ukraine]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytan- nia nauky i praktyky – Economy, Finances, Management: Topical Issues of Science and Practical Activity*, 2, 109–122, [in Ukrainian].

6. Strelnyk, V.V., Baturynets, B.D. (2022). Osoblyvosti povodzhennia z vidkhodamy ruinatsii [Peculiarities of demolition waste management]. *Dorozhnia karta realizatsii Zakonu Ukrainy «Pro upravlinnia vidkhodamy» – Roadmap for the Implementation of the Law of Ukraine «On Waste Management»*, 70–71 [in Ukrainian].

7. Koinova, I. (2023). Ekolohichne upravlinnia vidkhodamy viiny v Ukraini [Environmental management of war waste in Ukraine]. *Heohrafichna osvita i nauka: vyklyky i postup – Geographic Education and Science: Challenges and Progress*, 3, 52–56 [in Ukrainian].

8. Pro upravlinnia vidkhodamy [On waste management]: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 № 2320-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Poriadku povodzhennia z vidkhodamy, shcho utvorylys u zviazku z poshkodzhenniam (ruinuvanniam) budivel ta sporud vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii abo provedenniam robiz z likvidatsii yikh naslidkiv ta vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the approval of the Procedure for management of waste resulting from the damage (destruction) of buildings due to hostilities, terrorist acts, sabotage or work to eliminate their consequences and amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.09.2022 № 1073. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

10. Trehub, O.A. (2018). *Pravove zabezpechennia povodzhennia z vidkhodamy [Legal support of waste management]*: Kyiv [in Ukrainian].

11. Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste / European Commission. 2012. Retrieved from https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Affald/guidance_on_the_interpretation_of_key_provisions_on_waste.pdf

12. Pro otsinku vplyvu na dovkillia [On environmental impact assessment]: Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 № 2059-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> [in Ukrainian].

13. Upravlinnia vidkhodamy vid ruinuvan: proiekt Poriadku nareshti rozrobleno [Demolition waste management: draft Procedure finally developed]. МБО «Екологія-Право-Людина». 18.09.2022. Retrieved from <http://epl.org.ua/environment/upravlinnya-vidhodamy-vid-rujnuvan-proyekt-poryadku-nareshti-rozrobleno/> [in Ukrainian].

14. Pro systemu hromadskoho zdorovia [On the public health system]: Zakon Ukrainy vid 06.09.2022 № 2573-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> [in Ukrainian].